

РЕЦЕНЗІЇ

НОВАТОРСЬКА ПРАЦЯ З ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ

Рецензія: Дзера Оксана. Біблійна інтертекстуальність і переклад : англо-український контекст: монографія / Оксана Дзера. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 490 с.

Монографія Оксани Дзери привертає увагу; вона відображає сучасні тенденції наукових досліджень, у т.ч. злободенні підходи до розгляду теорії перекладознавства, що позначені взаємодією літературознавчих, лінгвістичних та культурознавчих теорій.

Перекладознавче дослідження інтертекстуальності має за сучасної доби вагоме звучання. Адже на сучасному етапі розвитку теорії перекладу інтерпретативний підхід «розсунув» вузькі межі суто лінгвістичної еквівалентності. До того ж відбулося специфічне визнання відкритості тексту, що спонукає «порушити» авторський задум, а відтак системно вивчати саме внутрішню сутність тексту, сказати б, з проекцією на біблійну інтертекстуальність та інтерпретацію складного письма.

Примітно, що авторка рецензованої праці зіткнулася з проблемою варіативності непорушного у своїй сакральності Слова, що вимагало від дослідниці неабиякого сумління, фахової кваліфікації, розробки відповідної концепції стосовно розуміння й відповідної репрезентації низки питань.

Біблія, як відомо, є водночас і першим для християнського світу прототекстом, першим у світі перекладом з мови божественного одкровення, текстом, що доходить до вірника повною мірою лише в перекладі його національною мовою. Ця проблема має складну історію, що також вимагала відповідного висвітлення, дослідницької ретельності і скрупульозності.

Визначена назвою проблема свідчить про значне розширення науково-дослідницьких горизонтів українського перекладознавства, показує спробу авторки ґрунтовно вивчити найновіші здобутки та провідні тенденції українського й зарубіжного літературознавства, свідчить про активне та сміливе синтезування обох дослідницьких векторів (біблійної інтертекстуальності та перекладу).

Зосереджуючи інтертекстуальний науковий дискурс навколо тексту Святого Письма, авторка сягає панорамних спостережень, робить виражені висновки та узагальнення, що водночас конкретизують значний літературознавчий та лінгвістичний простори. Зрозуміло, що біблійне в поза біблійному постає проблемою багатогранною, багатоаспектною, різнобічною з огляду на своєрідний «драматизм» не тільки крізь призму освоєння філософії, філології чи перекладознавства. Йдеться й про індивідуально-авторське варіювання, яке спроектоване також на індивідуально-авторське навіювання; докорінно інша ситуація, коли фіксований переклад не повинен «редагувати» жодних двозначностей чи надбань стосовно духовного тексту. Що ж, перекладач повинен відчувати й відтворити «парадигму канонічності» похідного твору – літературного оригіналу щодо першотвору – Біблії.

Зі зростанням інтересу до дослідження біблійного в позабіблійному в центр відповідних перекладознавчих пошуків виходить біблійний інтертекст. Рецензована монографія репрезентує продуктивний синтез різноманітних методологічних підходів до пізнання й дослідження взаємозв'язку між інтертекстуальністю та перекладом. Оксані Дзери вдалося продемонструвати подвійну природу виокремленого взаємозв'язку. З одного боку, перекладознавчий підхід увиразнює саму онтологію біблійного інтертексту, що вибудовується через ланцюг інтерлінвальних, інтеркультурних та інтерсеміотичних пересотворень, а, з іншого боку, відтворення біблійного інтертексту видається однією з найскладніших операційних проблем перекладу.

Монографія має чітку й логічну побудову, а виклад матеріалу не дає змоги «заплутатися» в розмаїтті термінів та методологічних підходів, оскільки молода дослідниця зуміла виробити й обґрунтувати переконливу концепцію.

Варто підкреслити: вступне слово до книжки належить перу Роксоляни Зорівчак, визначної представниці українського перекладознавства. Тут окреслена актуальність досліджуваного пошуку, цінність праці для теорії перекладознавства та вказано на ключові вузли дослідницької концепції, її новизну, а також дана схвальна оцінка внескові Оксани Дзери в українську словесну науку загалом. Зауважу, що виклад матеріалу репрезентовано в чотирьох розділах. Зокрема, у першому розділі Оксана Дзера робить детальний огляд теоретичних осмислень інтертекстуальності в зарубіжному та українському перекладознавстві, обґрунтовує термін «біблійний інтертекст» та пропонує диференціацію біблійних інтертекстів, ілюструючи типологію дев'яти біблійних концептів, актуалізованих у національних перекладах Святого Письма.

Наступний розділ присвячено аналізу та виокремленню критеріїв розмежування термінів «біблеїзм» (розглянуто як лінгвістичну категорію) та «біблема» (схарактеризовано як прийом індивідуально-авторської актуалізації біблійного фрейму). У цьому масиві ґрунтовно описано розгалужену різноаспектну класифікацію біблеїзмів, насамперед у бінарній опозиції (англійська – українська), та здійснено функційну типологію біблем. На цій основі означено способи та реальні й потенційні можливості їхнього відтворення.

У третьому складнику монографії зосереджено увагу на характеристиці діяльності Івана Франка. Крізь призму комплексного аналізу висвітлена сутність його наукових, видавничих індивідуально-авторських літературних та перекладних біблійних інтертекстів. Авторка успішно зводить

у єдиний фокус повноту біблієзнавчих рефлексій творця поеми «Мойсей», намагаючись стереометрично подати його дослідницьку концепцію та довести зв'язок із його літературними й перекладними інтертекстами.

У четвертому розділі докладно вивчено складне питання специфіки відтворення імпліцитного інтертексту на матеріалі українських перекладів славетного твору «Гамлет» В. Шекспіра та роману «Портрет Доріана Грея» О. Вайлда.

Монографія завершується цілком мотивованими висновками, що засновані на самодостатньому фактологічному матеріалі. Вона містить і покажчик імен, що дає змогу краще орієнтуватися в матеріалі, а також своєрідний виспів – резюме англійською мовою. На сторінках монографії вдало змодельовані схеми, таблиці, рисунки, що служать вигідним причинком, зовнішньою окрасою роботи (див. с. 138, 146, 228, 277).

Структура, зміст монографії, методологічна база, її дослідницький інструментарій, аспекти та ракурси, теоретична база – все це переконливо засвідчує загалом належний фаховий рівень дослідження, показує глибоке осмислення ключових питань. Останні торкаються феномену інтертекстуальності, вивченого в парадигмі перекладознавства. Впадає в око її ґрунтовне володіння наявним історико-літературним

матеріалом. Власне, вона демонструє вміле застосування комплексу теоретичних підходів до опрацювання значного масиву художніх текстів.

Не викликає зауважень загалом і мовний бік, за винятком окремих стилістичних недоглядів (с. 6, 8, 9, 11, 57). Упродовж останніх років увагу дослідників привернув новий мовознавчий напрям, який отримав назву теолінгвістика, однак ще недостатньо актуалізований в Україні. У цьому автор рецензії мав можливість переконатися, коли судилося перекладати твір «Встаньте, ходімо» (Дрогобич, 2005) Івана Павла II. (Співавтор Іван Зимомря).

Як на мій погляд, монографія буде корисна не лише колу науковців – перекладознавців, літературознавців, лінгвістів, культурологів, але й викладачам вищої школи, студентам й усім тим, хто цікавиться перекладом не тільки Біблії, але й питаннями, що пов'язані зі специфікою функціонування біблієзмів, поширенням біблем в сучасному дискурсивному просторі.

*Проф. Микола Зимомря,
завідувач кафедри германських мов
і перекладознавства
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка*